

МОНІТОРИНГ ПОРУШЕНЬ ЦИФРОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт

Період моніторингу – травень 2020 року

1. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ *(порушення, які мають вплив на необмежене коло осіб).*

1.1. Доступ до Інтернету

Указом Президента України від 14 травня 2020 року № 184/2020 введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2020 року “Про застосування, скасування і внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”, яким застосовуються, скасовуються і вносяться зміни до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), запропонованих Кабінетом Міністрів України і Службою безпеки України¹.

Цей Указ продовжує неодноразово критиковану практику блокування веб-сайтів на підставі Указів Президента України від 15 травня 2017 року² та від 14 травня 2018 року³, на що вже зверталась увага у аналітичних звітах за результатами Моніторингу порушень цифрових прав в Україні⁴. Юридичний аналіз Указу Президента України 2018-го року, підготовлений Коаліцією «За вільний Інтернет», виявив низку проблем, що вказують на ознаки порушення цифрових прав, які не було усунуто Указом Президента України від 14 травня 2020 року № 184/2020⁵.

Серед основних:

- санкція, як спосіб обмеження прав і свобод людини не відповідає конституційним стандартам і вимогам і є проявом необмеженої дискреції державної влади;
- секторальний характер санкції, зокрема, такої як «заборона інтернет-провайдерам надавати послуги з доступу користувачам мережі Інтернет до ресурсів/сервісів» для введення в дію потребує позитивного голосування у Верховній Раді України, але цієї процедури дотримано не було;
- механізм в частині блокування сайтів не відповідає національному законодавству та порушує основні конституційні права громадян;
- практика блокування сотень веб-сайтів в спосіб, який застосовано владою, не відповідає критерію «передбачено законом» в розумінні міжнародно-правових договорів та практики Європейського суду з прав людини;
- таке блокування не відповідає критерію «необхідності в демократичному суспільстві», є непропорційним визначеній законній меті.

¹ <https://www.president.gov.ua/documents/1842020-33629>

² <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>

³ <https://www.president.gov.ua/documents/1262018-24150>

⁴ <https://www.ppl.org.ua/monitoring/monitoring-cifrovix-prav>

⁵ <https://www.ppl.org.ua/yuridichnij-analiz-ukazu-prezidenta-pro-blokuvannya-sajtiv.html>

Таким чином, у звітний період **зафіксовано 1 (одне) порушення цифрових прав** загального характеру у вигляді обмеження доступу до Інтернету, яке стосується 240 веб-ресурсів.

1.2. Порушення права на приватність в Інтернеті

а) Дмитро Дубілет повідомив на своїй сторінці у Фейсбук про те, що його проект по збору статистичних даних для бізнесу почав відслідковувати мобільність користувачів абонентів компанії “Київстар” та техніки від Apple. Завдячуючи доданому новому “дашборду” тепер можна отримати доступ до інформації про те, як українці дотримуються режиму самоізоляції. При функціонуванні дашборду використовуються агреговані дані по мобільності абонентів “Київстар”, отримані завдяки підтримці цього оператора мобільного зв’язку, а також дані по використанню банківських карт і дані Apple⁶.

б) В травні 2020 року в Telegram був виявлений канал, в якому продавались персональні дані осіб. Повідомляється, що в базі налічується 148 млн телефонів з ПІБ власників, інформація про авто українців за 2013-2020 рік, майже три мільйони облікових записів соцмереж, паспорти, прописки та інші документи. 12 травня 2020 року Головним слідчим управлінням Нацполіції України розпочато розслідування кримінального провадження за ч. 2 ст. 361 Кримінального кодексу України. Втім, за повідомленням представника "Українського Кіберальянсу" Олександра Галущенко, Telegram-канал "UA Baza Bot" й досі працює та пропонує безліміт доступу на рік до фото, телефонів та документів українців за \$100⁷.

Отже, у звітний період **зафіксовано 2 (два) факти** порушення права на приватність в Інтернеті загального характеру.

Таким чином, загалом мали місце **3 (три) факти порушення цифрових прав загального характеру**, з яких: **1 (один) факт порушення цифрових прав** у вигляді обмеження доступу до Інтернету, який стосується 240 веб-ресурсів та **2 (два) факти** порушення права на приватність в Інтернеті.

2. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ (порушення, які стосуються окремих осіб і не мають безпосереднього впливу на широку аудиторію).

2.1. Факти порушення права на свободу вираження поглядів

1) Інтернет і поширення чуток

У березні 2020 року на території України введено карантин через оголошення пандемії коронавірусної інфекції⁸. На цьому тлі з'явилося чимало різного роду повідомлень, в тому числі й неправдивих, які поширювались у соціальних мережах, зокрема у “Фейсбук”. Для боротьби з фейками правоохоронні органи стали активно складати протоколи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-1 КУпАП (поширювання неправдивих чуток), що

⁶<https://internetua.com/dubilet-rasskazal-kak-otslejivauat-peremesxenie-ukraincev-na-karantine-cserez-kiyevstar-i-apple>, <https://news.ukrainianwall.com/38151-dubilet-osharashil-vlast-sledit-za-peredvizheniyami-ukraincev-cherez-kiyevstar>, <https://www.facebook.com/dubilet/posts/10158549936418552>,

https://q.rating.zone/?fbclid=IwAR0JjWhHu_MHQVR2w0tFsXloTiJjEizF06R5XBfsiNkwXx7e0gOXTD_aDI0

⁷https://lb.ua/society/2020/05/12/457281_sbu_nachala_rassledovanie_izza_bota.html,

https://mvs.gov.ua/ua/news/30644_Nacpoliciya_rozpochala_kriminalne_provadzhennya_za_faktom_vitoku_informacii_pro_personalni_dani_gromadyan.htm, <https://internetua.com/baza-danih-vikradenih-nomeriv-ta-dokumentiv-ukrayinciv-vse-sxe-pracuaye-u-mereji-kiberalyans>

⁸<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshiml10320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>

призвело до появи нової і, часом, неоднозначної практики покарання за поширення чуток в мережі Інтернет.

Експертами ГО “Платформа прав людини” проаналізовано 48 (сорок вісім) постанов судів у справах про адміністративні правопорушення за статтею 173-1 КУпАП, оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень у травні 2020 року. Практично всі ці справи стосувались питань, пов’язаних із Covid-19.

В результаті аналізу виявлено **11 фактів порушення цифрових прав**, які пов’язані із втручанням у право на свободу вираження онлайн і мають наступні прояви:

а) неповне встановлення обставин справи: нерідко суди не встановлюють повний текст повідомлення, яке стало підставою для складання адміністративного протоколу. Відтак із судового рішення неможливо зрозуміти яку інформацію аналізував суд (і чи аналізував взагалі), чи відповідає вона дійсності і чи може вона призвести до паніки або порушення громадського порядку.

Наприклад, 18.05.2020 Луцький міськрайонний суд визнав особу винуватою у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 [ст. 173-1 КУпАП](#) та застосував адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень (сто сімдесят гривень 00 копійок) та стягнув судовий збір у розмірі 420,40 грн. за вчинення правопорушення, суть якого описана наступним чином:

“ОСОБА_1 15.04.2020р. близько 20 год. 5бхв., з використанням особистого аканту «ОСОБА_2» в спільноті «Актуальна Волинь», через соціальну мережу «Фейсбук» розмістив допис з неправдивою інформацією, що може викликати масове обурення та занепокоєння серед громадян, а подальше поширення таких матеріалів може спричинити паніку серед населення, або порушення громадського порядку, чим вчинив адміністративне правопорушення, передбачене частиною 1 [ст.173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення](#)”⁹.

б) недостатність доказової бази: нерідко не надаються докази наявності умислу на сiania паніки чи порушення громадського порядку.

Постановою Тернівського районного суду міста Кривого Рогу від 18.05.2020 особу визнано винною у поширюванні неправдивих чуток у зв’язку з тим, що вона 12.04.2020 о 09:34 год. поширила серед користувачів вказаної соціальної мережі неправдиву інформацію щодо пом’якшення тимчасових обмежень на пересування, відновлення роботи малого та середнього бізнесу під час проведення карантину на території України, оскільки, на думку суду, вона своїми діями могла викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, а отже вчинила адміністративне правопорушення, передбачене [ст. 173-1 КУпАП](#).

Незважаючи на заперечення особою своєї вини та її пояснення щодо того, що вона лише зробила репост повідомлення, якому довіряла і вважала правдивим, суд зробив висновок про її винуватість на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, висновку за наслідками перевірки матеріалу ЖСО № 8205 від 14.05.2020, повідомлення про вчинення

⁹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89326040>.

Див. також рішення у справах: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89046728>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89067497>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89174875>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89467798>

адміністративного правопорушення від 12.05.2020 Управління Служби безпеки України у Дніпропетровській області, акту огляду інформаційних матеріалів з фотознімками до нього, письмових пояснень особи, не навівши мотивів того, чому ці докази спростовують її доводи¹⁰.

в) відсутність оцінки спірного повідомлення судом на предмет його достовірності чи недостовірності.

Постановою Хотинського районного суду Чернівецької області від 05.05.2020 особа визнана винуватою у поширюванні неправдивих чуток за те, що 12.04.2020 року біля 21:01 години розмістила у соціальній мережі «Фейсбук» на своїй сторінці неправдивий пост про те, що президент України продовжив карантин в Україні до 30.04.2020 р¹¹.

г) відсутність обґрунтування наявності умислу посіяти паніку серед населення або порушити громадський порядок¹².

Постановою Херсонського міського суду Херсонської області від 21 квітня 2020 року визнано винною у поширенні неправдивих чуток особу, що розповсюдила інформацію про відсутність у лікарнях м. Херсона апаратів ШВЛ, ліків та захисту для медиків. В своєму рішенні суд не виклав зміст інформації, поширення якої призвело до складання протоколу про адміністративне правопорушення, не мотивував яким чином повідомлення могло спричинити паніку серед населення і чому до порушника має бути застосована максимальна сума штрафу за цією статтею (255 грн)¹³.

Отже, в травні 2020 зафіксовано **11 випадків** порушення цифрових прав осіб, пов'язаних із поширенням чуток онлайн.

2) Інші порушення права на поширення та отримання інформації в Інтернеті

а) “Центр журналістських розслідувань” з посиланням на американське видання “The Wall Street Journal” повідомив про те, що через фейкові скарги компанія Google видалила десятки критичних матеріалів про українських посадовців і бізнесменів зі своєї пошукової системи, зокрема й публікації Центру. Після того як про це стало відомо, “Центр журналістських розслідувань” скерував зустрічні заяви про авторські права до Google, в результаті чого усі видалені з індексації Google посилання відновили¹⁴.

б) Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва у справі № 640/17037/19 відмовлено у задоволенні адміністративного позову Товариства з обмеженою відповідальністю «НЕТАСІСТ» до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації про визнання протиправним та скасування припису про усунення порушення законодавства про телекомунікації та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення, винесених у зв'язку з

¹⁰ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89312416>.

Див. також рішення у справі: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89480790>

¹¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89082168>

¹² Узагальнення судової практики та детальний звіт з цього питання будуть оприлюднені орієнтовно в липні 2020 року

¹³ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89027625>. Постанова оприлюднена в Єдиному державному реєстрі судових рішень 1 травня 2020 року. Див., також рішення у справах: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89095322>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89257229>

¹⁴ https://nikcenter.org/newsItem/58371?fbclid=IwAR2s_2nVFH-XYS8F8-AlwpurAaTO5NPTlpgdXhyhEt-Nd79r2nldlqL48yI, <https://imi.org.ua/news/google-cherez-fejkovi-skargy-vydaliv-publikatsiyi-ukrayinskogo-sajtu-tsentru-zhurnalisticheskikh>

невиконанням позивачем вимог [Указу Президента від 21.06.2018 року №176/2018 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 червня 2018 року "Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів \(санкцій\)"](#), а саме: через нездійснення блокування сайтів, внесених до відповідного переліку сайтів, які підлягають блокуванню¹⁵.

Викликає занепокоєння той факт, що судом не надано правової оцінки приписам статті 4 Закону України “Про санкції”, яка не встановлює такого виду санкцій, як “блокування сайтів” (заборона інтернет-провайдером надавати послуги з доступу користувачам мережі Інтернет до ресурсів/сервісів, в т.ч. до субдоменів). Відповідно, не надано й оцінки правомірності покладання на позивача обов’язку, який не передбачений нормами Закону України “Про санкції”. Не враховано й неналежну якість згаданих нормативно-правових актів - Указу Президента та рішення РНБО, якими обов’язок “блокування сайтів” покладено на інтернет-провайдерів, в той час, як позивач є оператором телекомунікацій.

Не враховано також і те, що не відповідають вимогам передбачуваності приписи пункту 25 частини 1 статті 4 Закону України “Про санкції”, яким встановлено такий вид санкцій, як “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом” та пункт 19 частини першої [статті 39 Закону України «Про телекомунікації»](#), який покладає на операторів, провайдерів телекомунікацій зобов’язання виконувати інші обов’язки відповідно до законодавства України. Ці приписи законів судом тлумачаться надто широко, що призводить до визнання за державними органами нічим не обмеженого права втручатись в роботу операторів та провайдерів телекомунікацій і на власний розсуд покладати на них зобов’язання, які обмежують їх діяльність. Втім, такі підходи суперечать принципу верховенства права, складовим елементом якого є принцип правової визначеності. Судом не проаналізовано існуючий ризик свавільного втручання державних органів у права позивача і йому не надано відповідної правової оцінки.

3) Доступ онлайн медіа до публічної інформації

а) Голова Миколаївської обласної ради Вікторія Москаленко не відповіла на інформаційний запит журналістки видання “Преступности.НЕТ”, що стосувався, зокрема, розміру її заробітної плати¹⁶.

б) Начальник Управління Служби безпеки України в Миколаївській області Віталій Герсак залишив без задоволення інформаційний запит голові інформгентства “Українська медіа група” (видання “Преступности.НЕТ”) Анатолія Чубаченка щодо умов проведення ремонту у власному робочому кабінеті. При цьому, у відповіді на запит було зазначено, що запитувана інформація належить до відомостей, що становлять службову інформацію і до категорії інформації з обмеженим доступом¹⁷.

в) Директор комунального підприємства Миколаївської обласної ради “Миколаївський міжнародний аеропорт” Федір Барна відмовив виданню “НикВести” в наданні інформації про власну заробітну плату, пояснивши це, зокрема, “відсутністю законодавчого обов’язку”. Окрім цього, він зазначив, що в запиті не зазначено, навіщо журналістам ця інформація¹⁸.

¹⁵ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89350804#>

¹⁶ <https://imi.org.ua/news/prestupnosti-net-povidomlyaye-shho-golova-mykolayivskoyi-oblrady-proignoruvala-yihnij-zapyt-i33062>

¹⁷ <https://imi.org.ua/news/nachalnyk-usbu-na-mykolayivshhyni-vidmovyv-zhurnalistu-u-zapyti-shhodo-remontu-u-vlasnomu-kabineti-i33171>, <https://www.facebook.com/chubachenko/posts/2708261205941974>

¹⁸ <https://imi.org.ua/news/dyректор-mykolayivskogo-aeroportu-vidmovyv-nykvesty-u-zapyti-shhodo-zarplatni-i33269>

г) 27 квітня 2020 року журналістів низки видань без ґрунтовних пояснень не допустили на засідання сесії Криворізької міської ради. За інформацією «Детектора медіа», блогер О. Лікаренко написав заяву до поліції¹⁹.

4) *Визнання інформації недостовірною, покладення обов'язку її спростувати/ видалити без дотримання вимог закону та європейських стандартів у галузі свободи вираження*

а) Заочним рішенням Рівненського міського суду Рівненської області у справі № 569/12892/19 про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди за позовом депутата місцевої ради до приватного підприємства “Рівне Вечірне” суд визнав спірну інформацію **наклепом**, двічі зобов'язав на веб-сайті видання оприлюднити спростування та стягнув моральну шкоду²⁰.

Порушення цифрових прав вбачається, зокрема, у тому, що: *інформацію визнано наклепом, хоча українське законодавство такого складу правопорушення не містить; судом не встановлено і не зазначено у рішенні зміст інформації, яку він визнав недостовірною, і як наслідок - ухвалено рішення про спростування всієї статті загалом (що має ознаки того, що суд вийшов за межі позову), а не лише недостовірних фактів; покладення обов'язку двічі спростувати один і той самий спірний матеріал; відсутність в резолютивній частині рішення тексту спростування, що може зробити неможливим виконання рішення суду або значного його ускладнити; стягнення моральної шкоди на користь позивача - депутата місцевої ради без врахування меж його допустимої критики.*

б) Центральнo-Міський районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області своїм заочним рішенням від 07 квітня 2020 року задовольнив позов про захист честі, гідності та ділової репутації. Порушення цифрових прав вбачаються в тому, що суд не встановив, які саме відомості є недостовірними та такими, що порушують права позивача та зобов'язав спростувати кілька статей в повному обсязі; крім того, суд зобов'язав видалити зазначені статті із сайту, не обґрунтувавши необхідність одночасного видалення та спростування інформації. Також, відомості про власника веб-сайта суд визначив без отримання відповідних відомостей від адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адреси українського сегмента мережі Інтернет, а справу розглянув без участі відповідачів за наявності клопотання про відкладення розгляду справи у зв'язку з карантин²¹.

5) *Тиск на журналістів та блогерів, що справляє “охолоджувальний ефект” на свободу слова*

а) 7 травня 2020 стало відомо, що Головне слідче управління Національної поліції викликало на допит, як свідка, головну редакторку агенції журналістських розслідувань “Слідство.інфо” Анну Бабінець у зв'язку із направленням електронного запиту на інформацію депутатові від “Слуги Народу” Олександр Дубінському.

В запиті журналісти просили повідомити інформацію стосовно його можливих зустрічей з фігурантами справи про імпічмент президента Дональда Трампа, зокрема, контакти з Рудольфом Джуліані (адвокатом Д. Трампа). Втім, після направлення запиту було відкрито кримінальне провадження за ознаками порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції (ч. 2 ст. 163 Кримінального кодексу України).

¹⁹ <https://detector.media/community/article/177485/2020-05-27-nizku-zmi-vdruge-za-chas-karantinu-ne-dopustili-na-zasidannya-miskradi-krivogo-rogu/>

²⁰ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89018874>

²¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89041467>

Звертають на себе увагу питання, які поставлені слідчою ГСУ НПУ перед журналістами “Слідства.Інфо”, зокрема: “на якій підставі надіслано запит, хто є його автором, з метою отримання якої інформації його було надіслано адресатові та з якою метою вказані дані були запитані”²².

б) 11 травня 2020 після оприлюднення на сайті NV.ua новини “У дисертації Портнова знайшли плагіат”, номер телефону головного редактора видання “Новое Время” Віталія Сича виклали в мережу інтернет. Опісля цього йому почали надходити повідомлення з образами та пропозиціями з’ясувати стосунки. Повідомлялось також, що у відкритому доступі виклали номери телефонів журналістів-розслідувачів Наталії Седлецької (Радіо Свобода), Анни Бабинець (Слідство. Інфо) і Дениса Бігуса (VINUS.info)²³.

б) Напади на журналістів та блогерів та їх неефективне розслідування

За інформацією з відкритих джерел, Державне бюро розслідувань закрило кримінальне провадження за фактом нападу Олександра Пономарьова (на той момент народного депутата) на парламентського кореспондента інтернет-видання «Цензор.нет» Івана Марусенка та журналіста «Каменярі-інфо» Михайла Криворучкіна. Кримінальне провадження щодо перешкоджання законній професійній діяльності журналістів було відкрито в день нападу, 7 лютого 2018 року, але, за словами Івана Марусенка, з різних причин справа затягнулась на два роки, а після передання до ДБР - була закрита²⁴.

Таким чином, у травні 2020 зафіксовано **22 (двадцять два) випадки** порушення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі індивідуального характеру.

2.2. Приватне життя та захист даних

1) Продаж персональних даних

За даними ЗМІ, хакери продали півмільйона акаунтів Zoom через Telegram²⁵.

2) Розкриття персональних даних потерпілої від кримінального правопорушення без її дозволу та за відсутності суспільного інтересу до цієї особи

В травні 2020 року ЗМІ оприлюднили фотографії жінки (разом з її дитиною), у зґвалтуванні та побитті якої підозрюються двоє поліцейських Кагарлицького відділу поліції. Зокрема, повідомлялось, що фотографії дівчини з її дитиною, а також її ім’я й прізвище оприлюднило видання «Столичний регіон», а ТСН знімав батьків дівчини на приховану камеру. За словами адвоката дівчини, дозволу на публікацію особистих даних потерпілої в медіа надано не було²⁶.

²²<https://www.slidstvo.info/news/golovnu-redaktorku-slidstva-info-vyklykaly-na-dopyt-u-natspolitsiyu/>

²³<https://www.facebook.com/sych.vitaly/posts/3039041099485489>, <https://imi.org.ua/news/golovred-nv-povidomyv-shho-pislya-novyny-pro-portnova-jogo-nomer-telefonu-vyklaly-v-merezhu-i33055>, <https://detector.media/community/article/177109/2020-05-13-u-merezhu-vyklali-nomeri-telefoniv-sedletskei-bigusa-babinets-ta-sicha/>

²⁴<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3183297585028349&set=a.336046009753535&type=3&theater>, <https://detector.media/community/article/177451/2020-05-26-dbr-zakrilo-spravu-pro-pereshkodzhannya-zhurnalistu-tsenzoranet-nardepom-ponomarovim/>

²⁵<https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/24612/2020-05-04-rosiiskomovni-khakeri-prodali-pivmiliona-akauntiv-zoom-chez-telegram-the-sunday-times/>, <https://www.thetimes.co.uk/edition/money/for-sale-to-crooks-zoom-logins-6192fndkh>

²⁶<https://hromadske.ua/posts/u-zmi-oprilyudnili-foto-j-imya-divchini-yaku-zgvaltuvali-v-kagarliku-yiyi-advokat-kazhe-dozvolu-na-ce-ne-davali>

Таким чином, у травні 2020 року мали місце **2 (два)** факти порушення права на приватне життя та захист даних у цифровому середовищі індивідуального характеру.

Загалом у травні 2020 виявлено 24 (двадцять чотири) факти порушення цифрових прав індивідуального характеру, з яких: 22 (двадцять два) випадків порушення права на свободу вираження поглядів та 2 (два) факти порушення права на приватне життя та захист даних у цифровому середовищі.

3. ПОТЕНЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ СВОБОДИ СЛОВА ТА ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В ІНТЕРНЕТІ В УКРАЇНІ:

1) Злом акаунтів електронної пошти

а) 14 та 15 травня 2020 року невідомі намагалися отримати доступ до акаунтів журналістки, представниці Інституту масової інформації у Волинській області Маї Голуб у Facebook та Instagram²⁷.

б) Розробник шпигунського програмного забезпечення керував web-доменом, замаскованим під сайт команди безпеки Facebook, щоб змусити користувачів натискати шкідливі посилання і встановлювати програмне забезпечення для злому мобільних телефонів. Останнє здатне збирати облікові дані для доступу до хмарних сервісів Google Диск, Facebook Messenger і iCloud. При цьому, шпигунська програма може проводити усі операції без ініціювання двофакторної аутентифікації чи відображення повідомлення про несанкціонований доступ²⁸.

в) В ході кібератаки на одну з найбільших європейських бюджетних авіаліній EasyJet, адреси електронної пошти та дані про подорожі дев'яти мільйонів людей були розкриті разом з даними кредитних карт більш ніж 2200 клієнтів²⁹.

2) Атаки на сайти та інші веб-ресурси

а) Відповідно до інформації Служби безпеки України, протягом першого кварталу 2020 року її фахівці нейтралізували 103 кібератаки на інформаційні ресурси державних органів влади. Починаючи з березня, значна кількість атак здійснювалась проти відомств, які забезпечують боротьбу з COVID-19 (включно з масовими направленнями на поштові скриньки державних установ електронних листів на тематику коронавірусу, до яких прикріплені файли зі шкідливим програмним кодом, що активізується при відкриванні листа)³⁰.

б) 13 травня Людмила Денісова повідомила на своїй Фейсбук-сторінці про те, що на офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини здійснюють масовані сторонні атаки³¹, а вже 18 травня вона повідомила, що сайт не може відновити через це роботу³².

²⁷ <https://imi.org.ua/news/nevidomi-namagayutsya-otrymaty-dostup-do-akauntiv-volynskoyi-predstavnytsi-imi-i33108>

²⁸ <https://internetua.com/razrabotcsik-shpionskogo-po-maskirovalsya-pod-facebook-dlya-pomosxi-klientam>

²⁹ <https://news.sky.com/story/easyjet-nine-million-customers-details-accessed-by-hackers-11990962>,

<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3028702-hakeri-zlamali-osobisti-dani-devati-miljoniv-klientiv-easyjet.html>

³⁰ <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/7559#.Sfy5jVNT.dpbs>

³¹ <https://www.facebook.com/denisovaombudsman/photos/a.708811965858222/3761948003877921/?type=3&theater>,
<https://zmina.info/news/denisova-poprosyla-sbu-znajty-hakeriv-yaki-atakuyut-sajt-ombudsmana/>

³² <https://www.facebook.com/denisovaombudsman/photos/a.857267731012644/3786004838138904/?type=3&theater>,
<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3027702-denisova-zaavlae-so-ii-sajt-atakuvali-hakeri.html>

в) За повідомленням Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, протягом 6-12 травня 2020 року було заблоковано 18 DDoS-атак (переважна більшість - на сайти Офісу Президента України)³³.

3) Поширення фейкових новин

а) За інформацією, опублікованою на Фейсбук-сторінці Служби безпеки України, останнім часом у засобах масової інформації та соцмережах поширюються фейкові новини про нібито діяльність на території України американських військових біологічних лабораторій³⁴.

б) У Facebook виявили фейк про нібито українських «жадібних фермерів», які знищують продукти. Багато коментарів було зі сторінок, що мали ознаки фейкових акаунтів³⁵.

в) За інформацією, розміщеною на офіційній Фейсбук-сторінці МВС, в інтернет з'явився фейк про діяльність Міжнародного центру Нацгвардії України. Здебільшого їх розповсюджує користувач соціальної мережі Facebook з акаунту Sern Syxtes, який наразі видає себе за командира військової частини. МВС повідомило, що влітку 2019 року за повідомленнями, що були викладені ним у мережу та відправлені на електронні скриньки ряду правоохоронних структур, була проведена перевірка відомчою комісією та правоохоронними органами, що спростувала їх³⁶.

4) Створення фейкових акаунтів та каналів

а) Інтернет-видання «КиївВласть» повідомляє, що 19 травня у Telegram з'явився канал під назвою «КиївВласть», який використовує зареєстрований бренд видання, і до якого вони не мають жодного стосунку, і в якому публікують політичну рекламу та фейки про київських політиків³⁷.

б) Телеканал «1+1» попередив про те, що в соціальних мережах зросла кількість фейкових акаунтів, які використовують імена ведучих каналу, їхні фото та відео з метою дискредитації, шахрайства та маніпуляцій³⁸.

5) Передача персональних даних користувачів застосунку без їх згоди

Уповноважений уряду Німеччини із захисту особистих даних Ульріх Кельбер застеріг федеральні міністерства і відомства від використання додатка WhatsApp для обміну інформацією. На його думку, передача метаданих може відбуватися вже під час надсилання повідомлень. На думку експертів, ці метадані дозволяють створювати профілі користувачів і дізнаватися про їхнє пересування. Крім того, пов'язуючи окремі дані, можна зробити

³³ http://www.dsszzi.gov.ua/dsszzi/control/uk/publish/article:jsessionid=389B01CEE6E24FF68D6F7D51558E867A.app1?art_id=320846&cat_id=317163

³⁴ <https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/photos/a.1539443172952349/2688461481383840/?type=3&theater>, <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/24645/2020-05-08-u-sbu-sprostovuyut-feik-pro-isnuvannya-amerikanskikh-biologichnikh-laboratorii-v-ukraini/>

³⁵ <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/24655/2020-05-12-u-merezhi-rozkruchuyut-feik-pro-zhadibnikh-ukrainskikh-fermeriv-yaki-znishchuyut-produkti/>,

<https://www.facebook.com/behindtheukrainenews/photos/a.245587652932042/669520713872065/?type=3&theater>

³⁶ <https://www.facebook.com/mvs.gov.ua/posts/2977063955713609>, <https://internetua.com/v-internete-nacsali-rasprostranyat-feiki-o-nacgvardii-mvd>

³⁷ <http://kievvlast.com.ua/news/zhuliki-v-telegram-pod-ukradennym-nazvaniem-kiev-vlast-rasprostranyayut-domysly-i-fejki>, <https://detector.media/community/article/177359/2020-05-22-kievvlast-namagayutsya-kupiti-i-klonuyut-u-telegram-spivvlasnik/>

³⁸ <https://detector.media/infospace/article/177411/2020-05-25-11-poperediv-shcho-shakhrai-nezakonno-vikoristovuyut-brend-ta-oblichchya-kanalu/>

висновки про професії, захоплення, фінансове становище, переваги або навіть хвороби користувачів³⁹.

6) Інтернет-шахрайство

В травні виявлено нову схему викрадення грошей із використанням застосунку Приват24. Шахраї дзвонять з номерів банку, контролюють гарячу лінію 3700, відправляють оманливі повідомлення в Приват24, знають усі кодові слова клієнтів, яким дзвонять, і, навіть, можуть їх змінювати в базі⁴⁰.

7) Збій в роботі соціальних мереж

В травні неодноразово спостерігались випадки збою в роботі низки соціальних мереж, зокрема Facebook, Instagram, Twitter, Youtube⁴¹.

8) Внесення українського веб-порталу до реєстру ресурсів, які співпрацюють із ФСБ і Роскомнаглядом

21 травня 2020 року українська компанія “МЕТА” потрапила до реєстру організаторів поширення інформації. В повідомленні зазначено, що, відповідно до федерального закону 97-ФЗ, інтернет-сервіс, зареєстрований Роскомнаглядом як ОПІ, зобов'язаний збирати, зберігати та надавати інформацію про дії користувачів на своєму ресурсі уповноваженим держорганам. У розпорядження ФСБ мають надаватися всі контакти користувальницької адресної книги, електронної пошти, дані про кількість та обсяг повідомлень, про всі авторизації через сторонні сервіси, про ведення особистого листування всередині інтернет-ресурсу, точний час відвідувань та інші метадані. Окрім цього, з липня 2018 року учасник реєстру ОПІ зобов'язаний також передавати ФСБ весь вміст листувань, дзвінків і всіх будь-яких інших дій і взаємодій користувачів. Натомість представники компанії “МЕТА” запевняють, що сервіс електронної пошти МЕТА не погоджувався на співпрацю з ФСБ і Роскомнаглядом та не передаватиме їм дані своїх користувачів. У компанії повідомили, що дотримуються всіх правил щодо захисту персональних даних користувачів. Представники сервісу стверджують, що надіслали запит до Роскомнагляду з вимогою видалити з їхнього реєстру інформацію про сервіс “МЕТА” і тепер чекають на відповідь. Втім, звертає на себе увагу те, що у 2007 році АТ “МЕТА” купили російські інвестори⁴².

Таким чином, у травні 2020 зафіксовано 8 (вісім) потенційних загроз для свободи слова та права на приватність в Інтернеті в Україні.

³⁹<https://www.dw.com/uk/whatsapp-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%94-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%B4%D0%B8-%D1%84%D1%80%D0%BD-%D1%83-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%87%D1%96-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%96%D0%B2-%D1%83-facebook/a-53474994?maca=uk-Twitter-sharing>

⁴⁰<https://internetua.com/sberejeniya-v-privat24-pod-ugrozoi-dengi-kradut-daje-u-specialistov-po-kiberbezopasnosti>,
<https://internetua.com/snbo-nacsal-rassledovanie-o-vozmojnom-vzlome-bazy-dannyh-privatbanka>

⁴¹ Див., зокрема:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3019923-u-roboti-facebook-stavsas-masstabnij-zbij.html>,
<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3021536-u-roboti-instagram-stavsas-masstabnij-zbij-akij-vidculi-i-v-ukraini.html>,
<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3023322-u-roboti-twitter-stavsas-globalnij-zbij.html>,
<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3029971-masstabnij-zbij-u-roboti-youtube-zacepiv-ukrainu.html>,
<https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3035474-masstabnij-zbij-roboti-facebook-zacepiv-ukrainu.html>

⁴²<https://tech.liga.net/technology/novosti/populyarnyy-ukrainskiy-portal-nashli-v-reestre-resursovo-sotrudnichayuschih-c-fsb>

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що моніторинг порушень цифрових прав в Україні у травні 2020 року дозволив виявити:

- **3 (три) факти порушення цифрових прав загального характеру, з яких:**
 - 1 порушення цифрових прав у вигляді обмеження доступу до Інтернету, яке стосується 240 веб-ресурсів;
 - 2 факти порушення права на приватність в Інтернеті.

- **24 факти порушення цифрових прав індивідуального характеру, з яких:**
 - 22 випадки порушення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі;
 - 2 факти порушення права на приватне життя та захист даних у цифровому середовищі.

Виявлено також **8 потенційних загроз** для свободи слова та права на приватність в Інтернеті в Україні.